

УДК 636.27(477)082.2

DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2019.108.23>

ПОЛІСЬКІЙ М'ЯСНІЙ ПОРОДІ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ – 20 РОКІВ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ І МАЙБУТНЄ РОЗВИТКУ СЕЛЕКЦІЙНОГО ДОСЯГНЕННЯ

Почукалін А.Є. – к.с.-г.н, с.н.с. лабораторії селекції червоних порід,

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця

Національної академії аграрних наук

Прийма С.В. – н.с. лабораторії інформаційних систем,

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця

Національної академії аграрних наук

Різун О.В. – аспірант лабораторії селекції червоно-рябих порід,

Інститут розведення і генетики тварин імені М.В. Зубця

Національної академії аграрних наук

У статті узагальнені дані господарські корисних ознак поліської м'ясної породи великої рогатої худоби та її формування знам'янського внутрішньопородного типу за 20-річчя. З моменту апробації селекційного досягнення пройшло скорочення як господарств, так і чисельності племінних тварин. Сучасна база поліської м'ясної породи має 9 племінних статусів (3241 гол.), у тому числі 1 господарство (749 гол.) займається розведенням внутрішньопородного типу. Поголів'я розміщено у зоні Полісся України (Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська та Чернігівська області).

За живою масою молодняку і корів у різні вікові періоди з моменту апробації до 2009 року спостерігається зниження показників. На 2018 рік показники живої маси корів у віці 3, 4 та 5 р. становили відповідно 484 кг, 524 та 575 кг. Слід відзначити високі значення живої маси буайців і теличок пробонітованих у 2018 р. у період від 210 днів до 18 міс. Молочність корів (жива маса молодняку у віці 210 днів) поліської м'ясної породи у середньому становить 222 кг, тоді як у тварин знам'янського внутрішньопородного типу 220 кг. Граничні межі значення молочності корів за I–III отелення були на рівні 214–224 кг у породі і 215–222 кг у внутрішньопородному типі. Щодо відтворної здатності маточного поголів'я поліської м'ясної породи, то вона за досліджуваними показниками також наближається до оптимальних значень. Так, міжотельний період корів скоротився з 381 дня у 2009 році до 315 днів у 2019 році, а вік першого отелення з 912 днів до 749 днів. Крім того, збільшилась жива маса спарованих телиць на 21 кг з 410 до 431 кг. Пробонітоване поголів'я в основному належить до апробованих заводських ліній, а достатня чисельність заводських родин дає змогу реалізовувати генетичний потенціал тварин поліської м'ясної породи.

Ключові слова: селекційне досягнення, порода, тип, жива маса, молочність, лінії, родини.

Pochukalin A.E., Priyma S.V., Rizun O.V. Polissian Beef of cattle – 20 years: the past, present and future development of the selection achievement

The article is summarized the data of economic useful signs of Polissian Beef of cattle and its formation of Znamensk intra-breed type for the 20th anniversary. Since the approbation of breeding achievements, there has been a reduction, both in farms, and in the number of breeding animals. The modern base of the Polissian Beef has 9 breeding statuses (3241 head), including 1 farm (749 head) engaged in the breeding of the intra-breed type. The livestock is located in the Polissya area of Ukraine (Volyn, Zhytomyr, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne and Chernihiv region).

There is a decline in the indicators for live weight of young calves and cows of different ages from the moment of approbation till 2009. By 2018, the live weight of cows aged 3, 4 and 5 was 484 kg, 524 and 575 kg respectively. It should be noted high values of live weight of bulls and calves selected in 2018 in the period from 210 days to 18 months.

The milk ability (live weight of young animals at the age of 210 days) of Polissian Beef on the average is 222 kg, whereas in animals of Znamensk intra-breed type is 220 kg. The limits of the value of milk ability for I–III calving were at the level of 214–224 kg in the breed and 215–222 kg

in the intra-breed type. Investigating the reproductive ability of the breeding stock of Polissian Beef is established that it is also approaching the optimal values for the studied parameters. Thus, the period between cattle calving decreased from 281 days in 2009 to 315 days in 2019, and the age of the first calving from 912 days to 749 days. In addition, the live weight of inseminated heifers increased by 21 kg from 410 to 431 kg. The livestock, according to the results of the assessment, mainly refers to the tested regional lines, and a sufficient number of regional families allows realize the genetic potential of animals of Polissian Beef.

Key words: selection achievement, breed, type, live weight, milk ability, lines, families.

Постановка проблеми. Як довго поліська м'ясна порода великої рогатої худоби триматиме марку вітчизняної на мапі породотворення і забезпечуватиме широку мінливість селекційних ознак м'ясної худоби України? Природні (недостатня кількість пристосованих для випасу худоби угідь), економічні (низькі ціни на високоякісну яловичину та відсутність дотацій), соціальні та традиційні (купівлеспроможність населення та повсякденне споживання українцями лише свинини та м'яса птиці) проблеми розвитку м'ясного скотарства лише забезпечили породі сталий розвиток у питаннях чисельності і розвитку господарськи корисних ознак. Однак вищезазначене свідчить про негативні, а іноді небезпечні тенденції щодо удосконалення і перспективи існування поліської м'ясної породи як планової на Поліссі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із поліською м'ясною породою великої рогатої худоби пов'язані три визначні дати та три накази Міністерства агропромислового виробництва: 20.04.1994 р. – № 122, затвердження поліського типу, 22.02.1999 р. – № 91, затвердження поліської породи та 16.01.2009 р. – № 32/04, затвердження знам'янського внутрішньопородного типу [1, с. 96; 2, с. 201]. Схемою передбачалось методом складного відтворного схрещування поєднати цінні властивості як молочних (червоної степової, симентальської, білоголової української, червоної степової), так і м'ясних (абердин-ангуської, шароле, сірої української, кіанської) порід. Кінцеві генотипи 3/8Ш1/4А3/8С, 3/8Ш1/4А1/4С1/8К, 5/8А1/4Ш1/8ЧС, 5/8Ш1/4А1/4С, 11/16Ш1/8А3/16С мали високі генетичні задатки м'ясної продуктивності (жива маса бугайців віком 18 міс. – 604 кг, забійний вихід – 65,1%), тварини мають міцний тип конституції, високу пристосованість до природно-кліматичної зони Полісся України та відтворну здатність (легкість отелень та помірну скороспілість). Генеалогічна структура представлена 7 лініями у поліській м'ясній породі, 3 лінії у знам'янському внутрішньопородному типі та близько 61 заводської родини [3, с. 90; 4, с. 52; 5, с. 12; 6, с. 32, 33].

Постановка завдання. Планується встановити чисельність популяції у племінних господарствах, а також проаналізувати основні селекційні ознаки: живу масу тварин у статеві-вікові періоди, молочність корів за живою масою молодняку віком 210 днів та рівень відтворення. Крім того, провести аналіз генеалогічної структури за лініями і родинами у поліській м'ясній породі та знам'янському внутрішньопородному типі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початок 2019 року розведенням поліської м'ясної породи великої рогатої худоби займаються 9 племінних господарств, у тому числі господарство, яке удосконалює селекційні ознаки тварин знам'янського внутрішньопородного типу. Зазначена чисельність господарств скоротилась майже у два рази з моменту апробації породи і у три рази порівняно з 2009 роком (табл.). Сучасна племінна популяція поліської м'ясної породи розміщена у зоні Полісся, а саме у Волинській, Житомирській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській та Чернігівській областях. Станом на 1 січня 2019 року

чисельність досліджуваної породи становить 3241 голова, у тому числі 0,7% – бугаї, 27,4% – бугайці, 44,1% – корови та 27,8% – телиці різних вікових груп. Найбільша кількість племінних тварин утримується у ФГ «Білак» Львівської (1093 гол., у т.ч. 564 корови), ТОВ «Агрікор Холдинг» Чернігівської (795 і 358) та СТОВ «Ратнівський аграрій» Волинської (515 і 219) областей. Поголів'я від 100 до 185 гол. мають чотири господарства, де 75% сконцентровані на Житомирщині. З 2014 року і дотепер розведенням і удосконаленням господарськи корисних ознак тварин знам'янського внутрішньопородного типу поліської м'ясної породи займається ТОВ «Агрікор Холдинг» Чернігівської області. Господарство має статус племінного репродуктора, у якому сконцентровано 749 голів, з яких – 46% корів та 0,9% бугаїв-плідників.

За віком корови поліської м'ясної худоби розподілились таким чином: від 2 до 4 років – 238 гол. (17%), від 5 до 7 років – 676 гол. (47,3%) та більше 8 років – 516 гол. (35,7%). У корів знам'янського типу збільшилась частка молодих тварин і старше 8 років (порівняно з породою) до 21% та 45%. Селекційне ядро корів у породі становить 46,6%, що менше на 17,1% порівняно з типом.

Провідною селекційною ознакою у м'ясному скотарстві є жива маса. За живою масою корів у різні вікові періоди відзначена стабільність отриманих значень у 3 та 5 років на момент апробації і 2018 рік. Недосяжною (згідно з досліджуваними періодами) виявилася жива маса апробованих корів 4 років порівняно з 10- і 20-річним інтервалом. Племінні корови внутрішньопородного типу, згідно з оцінкою 2018 року, переважають апробованих за всіма віковими періодами. Жива маса корів понад 600 кг була у 287 гол. поліської породи та 89 гол. знам'янського типу. Крім того, слід відзначити високі показники живої маси молодняка у різні статеві-вікові періоди 2018 року проти 2009 року.

Таблиця 1

Характеристика тварин поліської м'ясної худоби

Показники	Поліська м'ясна порода			Знам'янський тип	
	Апробація [7]	2009 рік [9]	2018 рік	Апробація [8]	2018 рік
Кількість господарств	15	23	8	8	1
Пробонітовано:	7967	6440	3241	–	749
у т.ч. корів	3080	3110	1430	605	345
бугаїв	70	91	22	25	7
телиць/бугайців	–	2415/824	901/888	–	140/277
Жива маса, кг: корів у 3 р.	484	468	484	468	488
4 р.	555	517	524	500	533
5 р. і ст.	579	557	575	580	587
бугаїв у 2 р.	–	694	550	–	663
3 р.	–	750	701	–	804
4 р.	–	821	882	–	–
5 р. і ст.	1055–1150	872	1097	800–1000	1098
бугайці/телички у 210 дн.	–	224/208	227/215	210–265/ 200–240	–/218
– 12 міс.	–	362/301	389/316	330–365/ 300–350	376/317

Продовження таблиці 1

– 15 міс.	–	434/353	482/349	–	455/355
– 18 міс.	–	479/393	-/413	500– 600/390–410	-/400
Молочність, кг: I отелення	210**	204	214	–	210
II отелення	213**	211	217	–	215
III отелення	214**	220	224	–	222
У середньому	–	214	222	205	220
Міжотельний період, дн.	–	381	315	365–400	359
Вік I отелення, дн.	–	912	749	897-1064	781
Жива маса спарованих телиць, кг	–	410	431	–	405
Родин	31	27	43	6	4

* – загальний масив на момент апробації; ** – молочність корів (жива маса молодняку віком 6 місяців)

Основною ознакою оцінки корів м'ясного напрямку продуктивності є жива маса молодняку віком 210 днів. Так, граничними межами середніх значень молочності у стадах за I отелення – 192–232 (максимальне відзначено у первісток ПАФ «Єрчики» Житомирської області), за II отелення – 192–234 (СТОВ «Ратнівський аграрій») і за III отелення – 193–250 (ФГ «Білак»). Середнє значення молочності корів поліської м'ясної породи у племінних стадах становить 222 кг.

На рівень рентабельності також впливає відтворна здатність тварин. У м'ясному скотарстві вона безпосередньо впливає на постулат «кожна м'ясна корова має приносити теля в рік». Період між отеленнями корів поліської м'ясної породи за оцінкою 2018 року у середньому становить 315 днів, що менше порівняно з 2009 роком на 66 днів. Крім того, вік першого отелення первісток поліської породи становить 749 днів, що менше на 32 дні порівняно зі знам'янським типом. Також спостерігається збільшення живої маси спарованих телиць поліської породи з 410 кг (2009 рік) до 431 кг (2018 рік).

За генеалогічною приналежністю до заводських ліній у поліській м'ясній породі відзначено високу варіабельність. Так, у парувальній кампанії використовують бугаїв-плідників усіх апробованих ліній (крім Тонака 662), однак потомство кожної з них суттєво відрізняється. Лінія В.-Селектора 24, Лайнера 65 та Пакета 93 представлена одним бугаєм з чисельністю тварин, яка становить відповідно 25 гол., 15 та 39 гол. Одними з найбільших за кількістю племінних тварин є лінії Каскадера 530, з якої використовують 29 бугаїв, потомство яких становить 689 гол., Омара 814 – 16 бугаїв та 368 гол. та Ірися 599 – 4 бугаї – 141 гол. Крім того, для удосконалення селекційних ознак постійно залучається генофонд шаролецької породи. Згідно з бонітуваннями за попередній рік використовувалось 11 бугаїв породи шароле, від яких отримано 284 гол. Також слід відзначити 50 бугаїв-плідників, у яких з незрозумілих причин не вказана лінійна приналежність, що унеможливило аналіз за цим напрямом селекційно-племінної роботи. Не виняток і лінійна приналежність потомків знам'янського внутрішньопородного типу. Із 40 використовуваних бугаїв-плідників лише 11 гол. належать до ліній і споріднених груп (Ягуара 133325, Каскадера 530, Мідас Монте 0041, Ірися 559, Мазуна 6, Омара 814). Не менш важливим елементом селекційно-племінної

роботи є розведення за родинами. Кількість заводських родин, від яких залишать потомство, становить 47 споріднених груп, в основному вони невеликі за розміром (до 12 корів).

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Отже, вітчизняне селекційне досягнення м'ясного скотарства – поліська м'ясна порода – протягом 20 років зберігає риси популяції з усіма характерними особливостями: достатньою чисельністю, високим генетичним потенціалом м'ясної продуктивності, який реалізується через розгалужену генеалогічну систему апробованих ліній і родин. Перспективність удосконалення селекційних ознак потребує вирішення низки питань, першочерговими з яких є планове обґрунтування схрещувань зі спорідненими породами та інвентаризація наявних ліній, відбір потенційних матерів-рекордисток для отримання бугаїв-лідерів поліської м'ясної породи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Почукалін А.Є., Резнікова Ю.М., Прийма С.В., Різун О.В. Селекційне надбання м'ясного скотарства України: знам'янський внутрішньопородний тип поліської м'ясної породи. *Розведення і генетика тварин*. 2016. Вип. 52. С. 94–108.
2. Почукалін А.Є., Резнікова Ю.М., Прийма С.В. Селекційне надбання м'ясного скотарства України: поліська м'ясна порода. *Інститут тваринництва*. 2015. Вип. 113. С. 201–210.
3. Бойко А.О. Створення крупного типу худоби у поліській м'ясній породі – першочергове завдання селекціонерів. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 6. С. 89–91.
4. Спека С.С., Зубець М.В., Буркат В.П., Вінничук Д.Т., Білозерський О.Л., Янович В.М. Новостворена поліська м'ясна порода великої рогатої худоби: методи селекції та господарські корисні ознаки. *Вісник аграрної науки*. 1999. № 2. С. 49–56.
5. Спека С.С. Формування поліської м'ясної породи із врахуванням взаємодії «генотип×середовище». *Агроекологічний журнал*. 2004. Вип. 1. С. 10–13.
6. Вдовиченко Ю.В., Шпак Л.В. Поліська м'ясна порода великої рогатої худоби та її знам'янський внутрішньопородний тип. *Вісник аграрної науки*. 2012. № 8. С. 30–34.
7. Матеріали для апробації нового селекційного досягнення: «Поліська м'ясна порода великої рогатої худоби» / М-во АПК України, УААН, Поліський наук.-вироб. селекційний центр по м'ясному скотарству «Росія», І-нт агрокол. та біотехнол. УААН ; С.С. Спека та ін. Київ, 1998. 406 с.
8. Матеріали до апробації південної м'ясної породи великої рогатої худоби та її внутріпородних селекційних формувань / М-во АПК України, УААН, І-н. РГТ; Ю.В. Вдовиченко та ін.; за ред. Ю.В. Вдовиченка, В.П. Бурката. Київ, Чубинське, 2008. 170 с.
9. Результати комплексної індивідуальної оцінки великої рогатої худоби м'ясних порід і типів суб'єктів племінної справи у тваринництві України за 2009 рік / М-во АПК України, УААН, НО «Укрплемоб'єднання», І-н. РГТ; І.В. Гузев та ін.; за ред. А.Є. Почукаліна, Київ : Арістей, 2010. 124 с.